

T. Poda

SOCIO-CULTURAL ASPECTS OF THE PHENOMENON OF INTERNET-ADDICTION

Introduction. The article attempts to implement the socio-philosophical reflection of the phenomenon of Internet-addiction. Analysing the Internet as a social phenomenon, the author wants to highlight the peculiarities of the social space being formed through the network. There is a certain rivalry of realities, social and virtual, which has not become antagonistic yet, but is rather acute when it comes to a man, and problems of social identity in cyberspace. **The aim** of the article is to make a social-philosophical analysis of some aspects of virtualization of the human living space in the conditions of the Information society, which determine the development and formation of the phenomenon of online addiction. The author sets the **task** of systematizing domestic and foreign experience in determining the social components that influence the formation of the phenomenon of Internet addiction. **Research methods:** The article uses the method of comparison, descriptive method and method of system analysis. **Research results.** The author stresses the relevance of the study of the phenomenon of Internet addiction, describes the impact of the Internet on the formation of Internet addictive behavior of man. Among the features that attract users to "live" online, one can distinguish: anonymity, accessibility, invisibility, and plurality of social roles, security, and the ease of use. Among the factors that contribute into the formation of dependence on the Internet the leading place is given to social factors. The most attractive among them is the anonymity of communication and the ability to experiment with their own identity. It has been also emphasized the negative social consequences of the active use of the Internet, which leads to the destruction of sociability; cause the social isolation of person. One of the leading aspects of virtualization of individual life is escapism. The desire to escape from reality, to be free from the need for decision-making, taking on responsibility, labor, etc. Strangely enough, but the desire to "escape from reality" is typical of socially and economically well-off societies. A man who does not need to struggle for survival or a high idea, being in a state of material well-being and freedom, however, chooses another life, full of extreme feelings and passions. **Discussion.** The social functions of the network, which are intended to promote the growth communications between users, are the basis of the formation of the phenomenon of Internet addiction. Accordingly, the reasons why users access to the network, which are prone to Internet-addictive behavior, will have a communicative character: communication, learning, entertainment and others. The development of information and communication technologies, mass consumer culture, sociopolitical and economic transformation, changing attitudes and values lead to the emergence of Internet addiction, which appears as a social and cultural issue of our time. By fulfilling the social and communicative function, the Internet acts as one of the conditions for the formation of dysfunctional consequences - Internet addiction. **Conclusion.** The transformation of various spheres of public life, due to the influence of the Internet, caused the interest and attention of researchers from different fields of knowledge, mainly due to the ambiguity of influence and the manifestation of both positive and negative social consequences of the active use of the Internet. When Internet-addictive behavior destroys sociability, there is a social separation due to the incompleteness of the participation of individuals and groups in the life of society, and dominated by informal social practices. That is, there is a departure to social isolation. Society loses its historical functions associated with the process of socialization of the person.

Keywords: Internet-addiction, computer addiction, psychological addiction, addictive behavior, social implications, social challenges.

УДК 656.7.071.7:351.814.263.2:378:168.522 (045)

О. М. Сідоркіна

ОПТИМІСТИЧНИЙ ВИМІР ІДЕЇ ПОЛЬОТУ

Національний авіаційний університет

Анотація. У статті розглядається оптимістичний вимір ідеї польоту людини, розкриваються філософські засади екзистенційного оптимізму як складової ідеї польоту, показуються умови його подальшого розвитку. Відзначається, що такі важливі складові, як позитивне світосприйняття та позитивне пізнання, які ґрунтуються на розумінні діалектичного характеру протиріч та засобах їх зняття, слугуватимуть реальним підґрунтям подолання багатьох песимістичних сценаріїв майбутнього людини в контексті ідеї польоту.

Ключові слова: ідея польоту, екзистенційний оптимізм, науково-технічний прогрес, духовний розвиток, людина.

Вступ

Феномен польоту здавна займав важливе місце як у буденній свідомості людини, так і в наукових пошуках та філософській рефлексії. Низка суб'єктивних відчуттів людини, міфологічна традиція, а також досвід деяких східних духовних практик переконливо демонструють можливість подолання сили земного тяжіння людським тілом у тісній взаємодії з духом.

Сучасному етапу технічного втілення ідеї польоту, представленого найрізноманітнішими функціональними моделями літальних апаратів, передував більш тривалий етап філософських роздумів, міфологічних сюжетів і перших найпростіших теоретичних обґрунтувань цієї ідеї, висловлення принципу можливості для людини подолати силу земного тяжіння й опанувати повітряну стихію.

Різні аспекти філософії польоту проаналізовані в низці публікацій, в яких розкриваються такі аспекти: філософсько-технічний, пов'язаний з особливостями взаємодії людини й сучасної авіатехніки для за-

безпечення безпеки польотів, історико-філософський, соціоприродні аспекти в умовах сучасної комп'ютерної революції та підвищення вимог до управління керуючими системами (Ершов, 2010; Золотарева, Тихомиров, 2011: 377-8; Кричевский, 2007; Стасенко, 1988). У низці робіт філософські питання польоту розглядаються в контексті ідей представників релігійної філософії та філософії космізму (Кравченко, 2018: 174-9; Малашонок, 2008; Ороховська, 2013: 51-5; Онопрієнко, 2009: 6-9; Ченбай, 2013: 72-6). Чи не найяскравіше, на наш погляд, тема екзистенційного оптимізму польоту знайшла своє відображення в сучасній художній літературі, зокрема, у творі романіста Тома Міллера «Політ філософа», в якому через епічну історичну фантазію засобами художнього слова та наукової фантастики показано переосмислення американської історії та втілені сподівання пересічної людини на гідне місце в житті (Tom Miller, 2013).

У літературі проаналізовано також культурологічні аспекти авіаційних і космічних польотів. Зокре-

ма, у новій праці В. Струкова розглядаються особливості відображення теми польотів у культурі та мистецтві, кінематографі радянського періоду та їх роль у формуванні перспективного образу суспільства (Russian Aviation, 2017).

Важливе значення мають і праці, в яких аналізуються фізіологічні основи аеродинаміки людського тіла та нейрофізіологічні механізми оптимістичної моделі поведінки (Смирнов, 1990; David Hecht, 2013: 173-99).

Також є досвід ретроспективного погляду щодо ідеї польоту людини і, зокрема, у космічний простір. Він представлений як достатньо відомими, так і менш відомими постатями. Окремо тут слід зупинитися на ґрунтовних працях енциклопедичного характеру спеціаліста з питань авіації, аеродинаміки, теорії ракет і міжпланетних сполучень М. О. Риніна (1877 – 1942), який прослідкував історію мрій, казок і фантазій польотів до просторів Всесвіту, показав, як розвивалася ця ідея, послідовно переходячи до фантазій романістів, а потім до проектів інженерів та вчених. Загалом, його дослідження оцінюються як унікальні у своєму роді, які не втратили наукового значення і до сьогодні (Черненко, 1978: 204-11).

Філософське осмислення проблема польоту отримала в релігійній філософії (Мережковський, 1991), а також у працях представників філософії космізму (Вернадський, 1993; Соловьев, 2018; Чижевський, 1977).

У їхніх працях ідея польоту переносилася із сфери техніки повітроплавання переважно у сферу соціально- та релігійно-психологічну, з позицій яких і отримувала подальше осмислення. Політ розумівся і тлумачився у символічних формах творчого польоту звільненого духу (варіант – синонім «окриленість», «одухотворення»), як можливість подолання реального фізичного простору разом із подальшим духовним самовдосконаленням людства.

Вітчизняний космізм як сукупність різних релігійно-філософських, науково-футурологічних та художніх напрямків представлений плеядою цілком оригінальних мислителів, спільною рисою яких було визнання єдності людини й суспільства із загальним космосом та Всесвітом. Відповідно до специфіки того чи іншого напрямку космізму ставилося і вирішувалося питання польоту. Це питання знаходило своє трактування і з філософсько-технічних, космоетичних, біологічних та екологічних засад, пов'язаних із осмисленням тодішніх досягнень науково-технічного прогресу та шляхів його подальшого розвитку. Але при цьому слід зазначити, що саме представники вітчизняного космізму поставили й дали філософське обґрунтування ідеї польоту людини як закономірного й цілісного явища еволюції її природи та культури. Саме в їхніх працях ми знаходимо й пояснення загального оптимізму, пов'язаного із реалізацією ідеї польоту людини як освоєння нового для себе середовища та вільного пересування в ньому.

Мета й завдання

З огляду на вже існуючі дослідження різних аспектів зазначеного питання, значний інтерес, на нашу думку, становить спеціальне виділення та ви-

вчення філософських засад екзистенційного оптимізму як складової ідеї польоту, його ідейних витоків, умов подальшого розвитку, а також аналіз сучасних уявлень, пов'язаних із останніми досягненнями технічних, гуманітарних наук та фізіології людського організму в умовах знаходження в польоті.

Тому метою статті є розгляд оптимістичного виміру ідеї польоту як екзистенційної категорії, витоків її ідеї, філософських засад та умов подальшого збереження й розвитку в космічну еру.

Методологія дослідження

Методологічною основою зазначеного дослідження виступає насамперед діалектика, зокрема, уявлення про протиріччя й засоби їх вирішення, філософське вчення про принцип розвитку, його форми, джерела та засоби здійснення. Також у своїх судженнях ми спиралися на теоретичний доробок релігійної філософії, філософії космізму та екзистенційної гуманістичної філософії.

Результати

Розглянемо далі філософські аспекти оптимістичного осягнення польоту. При цьому, поняття польоту включатиме в себе розуміння його як пілотованого (керованого) на основі технічних досягнень, так і польоту як принципової можливості різновекторного переміщення людини у вільному аерокосмічному просторі.

У ретроспективному плані перші згадки щодо ідеї польоту людини з'являються ще в найдавніших міфологічних, релігійних та філософських текстах, які дійшли до наших часів (тексти країн стародавнього Сходу, зокрема давньоіндійські Веди, тексти Біблії). Подібні мотиви характерні і для давньогрецької міфологічної традиції (наприклад, відомий міф про Ікара, Фаетона тощо). Зокрема, в усіх культурних традиціях світу присутні міфологічні уявлення про крила, птахів, які уособлювали людську душу, або виступали символами духу (Крылья, 2018).

Хоча, при цьому, всі вони виступають перш за все як джерела реконструкції історії та суспільно-філософської думки, проте надзвичайний інтерес, на нашу думку, становить спеціальне виділення та вивчення саме філософського змісту і значення ідеї польоту, аналіз глибинних засад екзистенційного оптимізму як складової ідеї польоту та показ умов його подальшого розвитку, пов'язаних із останніми досягненнями технічних, гуманітарних та медичних наук.

Оптимістичне сприйняття польоту в суспільно-науковій думці, художній літературі пов'язано з першими кроками науково-технічного прогресу, його позитивним впливом на суспільство та його можливості, що породжувало віру в прогресивний розвиток науки й техніки і удосконалення організації суспільства.

Так, перші практичні кроки до здійснення ідеї польоту зробив італійський винахідник, вчений і художник Леонардо да Вінчі, який намагався зробити штучний аналог пташиних крил, здійснивши також теоретичні обґрунтування проектів літальних апаратів з відповідними малюнками та кресленнями. У наступному процесі еволюції штучних засобів пересування людини здійснила своєрідне коло від імітації роботи пташиних крил до сучасних ракетно-космічних технологій з

одночасним пошуком принципів пересування самої людини в навколишньому середовищі.

Окрему сторінку в розвитку технічних і соціальних аспектів ідеї польоту людини становить цикл науково-популярних романів французького письменника-фантаста Ж. Верна та низки інших представників цього жанру. Серед інших дослідників можна відмітити ідеї і практичні напрацювання піонерів авіації і космонавтики К. Е. Ціолковського та М. Є. Жуковського. Мріючи про космічні польоти і розглядаючи планетну форму освоєння космічного простору, К. Е. Ціолковський відзначав те, що «планета є колицкою розуму, але не можна вічно жити у колиці» (Улубеков, 1984: 205), вважаючи космічний простір як розширення життєвого простору людства у майбутньому, а пілотований політ як матеріально-технічну основу реалізації планів освоєння космосу.

Отже, з плином часу сама ідея польоту все більше отримувала оптимістичне наповнення екзистенційного характеру, в межах якого передбачалася можливість подолання і зняття багатьох протиріч людини і природи, людини й соціуму, зокрема, проблема життя і смерті, кінцевості існування окремого індивіда і його величезного духовного і фізичного потенціалу.

Такому розумінню питання ідеї польоту до певної міри сприяють також сучасні дані експериментальної фізіології і біофізики клітин, що свідчать про енергетичну природу фізіологічних процесів як у живих істот загалом, так і в організмі людини зокрема. Безпосередньо процес еволюції екосистем і людини як їх складової частини спрямований на збільшення сумарного потоку енергії, який через них проходить.

Про можливість подальшої еволюції людини як біологічного виду, особливо після її виходу до космічного простору неодноразово вказували у своїх працях К. Е. Ціолковський та В. І. Вернадський. Основною ідеєю було уявлення про поступову трансформацію сучасного зовнішнього вигляду майбутньої людини, пов'язану із природними особливостями Землі як материнської планети. Для В. І. Вернадського ознаки людини як нової космічної істоти можуть проявлятися вже на сучасному етапі науково-технічного розвитку цивілізації у формі посилення процесів її автотрофності, тобто незалежного від земних умов засобу існування і харчування, які передбачають кардинальну перебудову всієї системи речових і енергетичних взаємодій з оточуючим природним середовищем (Вернадський, 1993: 288-303). Ідеї К. Е. Ціолковського полягали в тому, що після возз'єднання людського розуму із Вселенським Розумом, людський організм повністю позбудеться тілесної оболонки й перетвориться на певний різновид променистої енергії (Кравченко, 2018: 178).

За результатами сучасних медико-біологічних досліджень у літературі пропонується умовна гіпотетична модель енергосистеми людини «людина-атом», суть якої полягає в тому, що людський організм розглядається як система, здатна до самовдосконалення, зокрема з можливістю трансформації взаємодії опорно-рухового апарату із зовнішнім середовищем пересування за схемою: «рідке середовище мешкання – плавання як засіб пересування в минулому, тверде – хода по землі (сучасність) і газоподібне середовище – політ (у майбутньому)»

(Смирнов, 1990: 42–3; Стасенко, 1988). Про певні трансформації організму людини під час тривалого перебування в космічному просторі, в умовах невагомості, під впливом невідомих на Землі космічних випромінювань свідчать дані аналізу НАСА (Кравченко, 2018: 176).

Це питання у своїй практичній площині тісно пов'язане із такими складовими, як тривалість життя людини, середовище життєдіяльності та фактор її морально-етичного самовдосконалення. Воно знаходить своє співзвуччя з ідеями досягнення людиною безсмертя, висловленими низкою представників філософії космізму, насамперед М. Ф. Федоровим та В. С. Соловйовим. Безпосередньо із космічними перельотами пов'язував видове безсмертя людства і К. Е. Ціолковський, вважаючи колонізацію інших планет шансом людства вберегтися від можливих згубних природних катастроф на Землі.

Обговорення

Поряд із оптимістичним сприйняттям ідеї польоту існує погляд, пов'язаний із песимістичним баченням перспектив науково-технічного прогресу, що позначилось на зазначеній ідеї, як в технічному плані, так і у релігійно-філософському сенсі. Зокрема, у роботах одного з представників релігійної філософії Д. С. Мережковського можна знайти досить таки консервативне відношення до польоту людини в контексті загальних протиріч науково-технічного прогресу, які вже почали себе проявляти. Витоками й рушійною силою демонічних небезпек такого прагнення виступає, за Д. С. Мережковським, людська гордіня. Зокрема, він виступав проти бездуховного зростання матеріального добробуту, раціоналізму й позитивізму, відмічаючи подібні тенденції в низці передових європейських країн (Мережковский, 1991: 189-200).

Протиставляючи європейський та традиційний російський релігійний менталітети, Д. С. Мережковський показував образ «літаючого мужика» з його невдалими спробами піднятися в повітря, використовуючи механічні аналоги пташиних крил. З релігійно-філософської точки зору шлях у небеса можна розглядати як гріховне прагнення, а ціною польоту може стати падіння, про що також не варто забувати. Як зауважує з цього приводу М. Г. Малашонок: «...для Мережковського подібні археологічні відкриття значили дуже багато – «літаючий мужик» відразу перетворювався на російського Дедала» (Малашонок, 2008).

Якщо із релігійно-моральної площини аналізу переходити до аналізу і прогнозування реальних соціально-економічних і культурно-цивілізаційних процесів в умовах сталого виходу людства у космічний простір, то виникає ціла низка питань, ключ для вирішення яких знаходиться в нашому «земному» досвіді.

Наприклад, нових пізнавальних горизонтів набуває ідея розвитку людської культури й цивілізації в позаземній «площині» за схемою «виклик – відповідь» (за схемою А. Дж. Тойнбі). На думку В. В. Кравченка, космічний політ означатиме собою розширення культурного поля людини, а «...в процесі цивілізаційної «відповіді» людина відкриватиме

свої нові здібності, винаходитиме нові форми мислення та діяльності» (Кравченко, 2018: 176).

Тому, в такому аспекті, перед людством відкриваються перспективи і процеси, які зараз дуже важко спрогнозувати, але треба очікувати, що перенесені за межі Землі соціальні закономірності продовжуватимуть діяти, причому у своїх діалектично суперечливих формах, включаючи як позитивні, прогресивні елементи, так і моменти регресивні, гальмуючі. Додатковим чинником, який потрібно також буде враховувати, стане чинник вірогідного продовження біологічної еволюції людини як виду, що зробить перспективні процеси освоєння космічного простору ще більш складними і неоднозначними.

При цьому не останнє місце в цих процесах буде відведено фактору морально-етичного самовдосконалення людини як особистості, що передбачає вихід її свідомості на відповідний «космічний» еволюційний рівень. Досить послідовно спробував показати еволюцію свідомості людини та розкрити її механізми такий видатний представник філософії космізму, як В. С. Соловйов через концепцію універсального людства, яке продовжує у своєму розвитку розгортання космічного простору, історичне просування людства на шляху до стану Боголюдини згідно з його релігійно-філософськими уявленнями про софійність та її конкретне втілення на кожному щаблі історичного розвитку суспільства (Соловьев, 2018).

Відмічаючи вагомість тих небезпек та ризиків, що несуть у собі технічні аспекти розвитку пілотованих польотів у сукупності із сучасними соціокультурними трансформаціями, на наш погляд, залишається основа для збереження оптимістичного підходу до вирішення складних протиріч у цій сфері людської діяльності.

Складності пов'язані головним чином із початковими етапами входження людства у космічну еру, досить суперечливими соціально-економічними та культурно-політичними процесами у різних країнах світу. Іншими словами, ми маємо світ, який стоїть на роздоріжжі, в якому ще не вироблено цілісного світогляду, більш відповідного потребам і викликам сучасної ери. У міру подальшого розвитку відбуватиметься процес подолання протиріч, вихід на нові горизонти пізнання і практичного освоєння усіх можливих аспектів ідеї польоту людини. Головне значення в цьому відіграватиме морально-етичне удосконалення людини, яке слід розуміти комплексно, у сукупності з позитивним раціональним пізнанням оточуючої дійсності, з гармонізацією наукового знання загалом. На нашу думку, цей фактор відіграватиме важливу роль у реалізації справжнього призначення людини, розкритті її творчого потенціалу. Висока моральність і духовна досконалість завжди займали провідну роль в усіх релігійних системах світу, а на сучасному етапі розвитку науки це знаходить підтвердження вже на експериментальному, доказовому рівні.

Висновки

Отже, головні закони природи і Всесвіту діяли раніше й продовжують діяти дотепер, і нашим завданням має стати постійне прагнення і спрямування зусиль на їх пізнання і використання на благо собі й оточуючим. І коли ми говоримо про перспек-

тиви польоту людини в різних своїх аспектах, збереження його екзистенційного оптимізму, потрібно діалектично підходити до проблеми, пам'ятаючи про перші невдалі спроби людини втілити свою мрію про політ у небесах шляхом імітації пташиних крил і реалізацію ідеї за допомогою принципово нової техніки. Доречним тут вбачається навести думку М. Є Жуковського з далекого 1898 р. та його впевненість, що людина обов'язково зможе полетіти, спираючись не на силу своїх м'язів, а на силу свого розуму. Тобто, такі важливі складові, як позитивне світосприйняття та позитивне пізнання слугуватимуть реальним підґрунтям подолання багатьох екзистенційних протиріч людини в контексті ідеї польоту. Таким шляхом вирішувалося протиріччя між прагненнями людини до польоту, до освоєння повітряного простору та технічними можливостями їх здійснення, в такий же спосіб повинні будуть вирішуватися і більш складні протиріччя, що, безперечно, виникатимуть у процесі подальшого освоєння вже космічного простору. Саме таким нам вбачається розуміння екзистенційного оптимізму ідеї польоту людини, що забезпечить її подальший успішний розвиток у космічну еру, знаходячись у загальному руслі гуманізації загальнолюдської культури.

Список літератури

1. Вернадский В. И. Автотрофность человечества / В. И. Вернадский // Русский космизм: Антология философской мысли. Сост. С. Г. Семеновой, А. Г. Гачевой. – М.: Педагогика-Пресс, 1993. – С. 288-303.
2. Ершов В. В. Два взгляда на философию полета (2010) [Електронний ресурс] / В. В. Ершов // Режим доступу: <http://vas-ershov.com/articles/02-dva-vzglyada.html>
3. Золотарева Е. Ю. Философские аспекты дальних пилотируемых полетов / Е. Ю. Золотарева, А. А. Тихомиров // Актуальные проблемы авиации и космонавтики. – 2011. – С. 377-378 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/filosofskie-aspekty-dalnih-pilotiruemyh-poletov>
4. Кравченко В. В. Философия полета в идейном наследии русских космистов / В. В. Кравченко // Информациа и космос. – № 2. – 2018. – С. 174-179.
5. Кричевский С. В. Философия полета (методологические и социоприродные аспекты) / С. В. Кричевский // Научные чтения памяти К. Э. Циолковского. Калуга, 2007. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://readings.gmik.ru/2007>
6. Крылья // Новый Акрополь (2018). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://newacropolis.org.ua/ru/articles/kryla>
7. Кулагин И. С. Философия полета: историко-философские подходы / И. С. Кулагин, Р. Р. Ханнанов, Г. С. Коваленко // Nauka-rastudent.ru. – 2018. – No. 04 (052) / [Електронний ресурс] – Режим доступу. – URL: <http://nauka-rastudent.ru/52/4449/>
8. Малашонок М. Г. Идея полета в религиозной философии Д. С. Мережковского, В. В. Розанова / М. Г. Малашонок // «Аналитика культурологии». Электронное научное издание. Вып. 1 (10) 2008. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://analiculturolog.ru/journal/archive/item/528-article_10-2.html
9. Мережковский Д. С. Земля во рту // Д. С. Мережковский. – Большая Россия. – Л.: Издательство Ленинградского университета, 1991. – С. 189-200.
10. Ороховська Л. А. Роль ідей космізму для сучасної медіакультури / Л. А. Ороховська // Вісник Національного авіаційного університету: Серія: Філософія, Культурологія. – 2 (18). – К. НАУ, 2013. – С. 51-55.
11. Онопрієнко В. Космічна спрямованість та цільність етики, естетики й аксіології космізму / В. Онопрієнко // Світогляд. – 2009. – № 1. – С. 6-9.

12. Смирнов В. М. От круга – к спирали жизни! / В. М. Смирнов. – К.: О-во «Знание» УССР, 1990. – 48 с. – (Сер. 5 «ВЛС» № 15).

13. Соловьев В. С. Чтения о Богочеловечестве // В. С. Соловьев. – М.: Издательство Юрайт, 2018. – 174 с. – Серия: Антология мысли.

14. Стасенко А. А. Физика полета. / А. А. Стасенко. – М.: «Наука» Главная редакция физико-математической литературы, 1988. – 144 с. – (Б-ка «Квант», Вып. 70).

15. Улубеков А. Т. Богатства вземных ресурсов / А. Т. Улубеков. – М.: Знание, 1984. – 256 с.

16. Ченбай Н. А. Високі технології в епоху науково-технологічної революції (соціально-філософський аналіз) / Н. А. Ченбай // Вісник Національного авіаційного університету: Серія: Філософія, Культурологія. – 2 (18). – К. НАУ, 2013. – С. 72-76.

17. Чижевский А. Л. Страницы воспоминаний о К. Э. Циолковском. Теория космических эр / А. Л. Чижевский // Химия и жизнь. – 1977. – № 1. – С. 22-32.

18. Черненко Г. Жизнь, книги и полёты профессора Рынина / Г. Черненко // Глобус. Географический сборник. Научно-художественная книга. Составитель Л. А. Джалалбекова. – Л.: 1978. – С. 204-211.

19. **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.** The Neural Basis of Optimism and Pessimism // Experimental Neurobiologi 2013 Sep; 22 (3): 173–199.

20. Russian Aviation, Space Flight and Visual Culture (Routledge Contemporary Russia and Eastern Europe Studies vol. 70). Edition by Vlad Strukov (Editor), Helena Goscilo (Editor). London und New York: Routledge 2017, 296 p.

21. The Philosopher's Flight: A Novel Kindle Edition by Tom Miller Hardcover, Simon&Schuster, New York, London, Toronto, Sydney, New Delhi 2013, 422 p.

References

1. Vernadskiy V., 1993. «Avtotrofnost chelovechestva» [Autotrophicity of humanity]. *Russkiy kosmizm: Antologiya filosofskoy mysli*. Sost. S. G. Semenovoy, A. G. Gachevoy. – М.: Pedagogika-Press: 288-303.

2. Yershov V., 2010. «Dva vzglyada na filosofiyu poleta» [Two views on the philosophy of flight]. <http://vasershov.com/articles/02-dva-vzglyada.html>

3. Zolotareva E., Tikhomirov A., 2011. «Filosofskie aspekty dalnih pilotiruyemykh poletov» [Philosophical aspects of long-range manned flights]. *Aktualnyye problemy aviatsii i kosmonavtiki*: 377-8. <https://cyberleninka.ru/article/n/filosofskie-aspekty-dalnih-pilotiruyemykh-poletov>

4. Kravchenko V., 2018 «Filosofiya poleta v ideynom nasledii russkikh kosmistov» [Philosophy of flight in the ideological heritage of Russian cosmists]. *Informatsiya i kosmos*, 2 : 174-9.

5. Krichevskiy S., 2007 «Filosofiya poleta (metodologicheskiye i sotsioprirudnyye aspekty)» [Philosophy of flight (methodological and socio-natural aspects)]. *Nauchnyye chteniya pamyati K.E. Tsiolkovskogo*. Kaluga, <http://readings.gmik.ru/2007>

6. «Kryl'ya», 2018 [Wings]. Novyy Akropol. <http://newacropolis.org.ua/ru/articles/kryla>

7. Kulagin I., Khannanov R., Kovalenko G., 2018. «Filosofiya poleta: istoriko-filosofskie podkhody» [Philosophy of flight: historical and philosophical approaches]. *Nauka-rastudent.ru*, 04 (052) <http://nauka-rastudent.ru/52/4449/>

8. Malashonok M., 2008 «Ideya poleta v religioznoy filosofii D. S. Merezhkovskogo, V. V. Rozanova» [The idea of flying in the religious philosophy of D. S. Merezhkovsky, V. V. Rozanov]. *Analitika kul'turologii. Elektronnoye nauchnoye izdaniye*, 1(10). http://analitkulturolog.ru/journal/archive/item/528-article_10-2.html

9. Merezhkovskiy D. «Zemlya vo rtu» [Earth in the mouth]. *Merezhkovskiy D. Bolnaya Rossiya*. – L.: Izdatel'stvo Leningradskogo universiteta, 1991: 189-200.

10. Orokhovska L., 2013. «Rol idey kosmizmu dlya suchasnoy mediakultury» [The role of cosmic ideas for modern media culture]. *Visnyk natsionalnoho aviatsiynoho universytetu. Seriya : Filosofiya. Kulturolohiia*, 2 (18): 51-5.

11. Onopriyenko V., 2009. «Kosmichna spryamovanist ta tsilnist etyky, estetyky y aksiolohiyi kosmizmu» [Space orientation and the integrity of ethics, aesthetics and axiology of cosmism]. *Svitohlyad*, 1: 6-9.

12. Smirnov V., 1990. «Ot kruga – k spirali zhizni!» [From the circle – to the spiral of life!]. K.: O-vo «Znaniye» USSR. Ser. 5 «VLS», 15: 48

13. Solovyev V., 2018. «Chteniya o Bogochelovechestve» [Reading about God-manhood.]. М.: Izdatel'stvo Yurayt: 174

14. Stasenko A., 1988. «Fizika poleta» [Physics of flight]. – М.: «Наука» Glavnaya redaktsiya fiziko-matematicheskoy literatury. B-ka «Kvant», Vyp. 70: 144

15. Ulubekov A., 1984. «Bogatstva vnezemnykh resursov» [Wealth of extraterrestrial resources]. М.: Znaniye: 256.

16. Chenbay N., 2013. «Vysoki tekhnolohiyi v epokhu naukovo-tekhnolohichnoyi revolyutsiyi (sotsialno-filosofskiy analiz)» [High technologies in the era of scientific and technological revolution (socio-philosophical analysis)]. *Visnyk natsionalnoho aviatsiynoho universytetu. Seriya : Filosofiya. Kulturolohiia*, 2(18): 72-6.

17. Chizhevskiy A., 1977. «Stranitsy vospominaniy o K. E. Tsiolkovskom. Teoriya kosmicheskikh er» [Pages memories of K. E. Tsiolkovsky. Theory of space eras]. *Khimiya i zhizn*, 1: 22-32.

18. Chernenko G., 1978. «Zhizn, knigi i poloty professora Rynina» [Life, books and flights of Professor Rynin]. *Globus. Geograficheskiy sbornik. Nauchno-khudozhestvennaya kniga. Sostavitel' L. A. Dzhahalbekova*. – L.: «Det. lit.»: 204-11.

19. **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.**, 2013. *The Neural Basis of Optimism and Pessimism*. Experimental Neurobiologi, Sep; 22(3): 173–199.

20. Vlad Strukov (Editor), Helena Goscilo (Editor), 2017. *Russian Aviation, Space Flight and Visual Culture (Routledge Contemporary Russia and Eastern Europe Studies vol. 70)*. London und New York: Routledge.

21. Tom Miller, 2013. *The Philosopher's Flight: A Novel Kindle*. Simon&Schuster, New York, London, Toronto, Sydney, New Delhi.

Е. Н. Сидоркина

ОПТИМИСТИЧЕСКОЕ ИЗМЕРЕНИЕ ИДЕИ ПОЛЁТА

В статье рассматривается оптимистическое измерение идеи полета человека, раскрываются философские способы экзистенциального оптимизма как составляющей идеи полета, показаны условия его дальнейшего развития. Определяется, что такие важные составляющие, как позитивное мировосприятие и позитивное познание, которые основываются на понимании диалектического характера противоречия их снятия, выступают основой преодаления многих пессимистических сценариев будущего человека в контексте идеи полета.

Ключевые слова: идея полёта, экзистенциальный оптимизм, научно-технический прогресс, духовное развитие, человек.

E. Sidorkina

OPTIMISTIC MEASUREMENT OF THE IDEA OF FLIGHT

Introduction. The modern philosophical understanding of the idea of flight was preceded by a longer stage of philosophical reflections, mythological plots and the first simplest substantiations of this idea, when the fundamental possibilities were expressed for a person to overcome the force of gravity. Various aspects of the philosophy of flight are analyzed in a number of publications, which mainly reveal the philosophical and technical aspects of the problem associated with the peculiarities of human interaction and modern aircraft to ensure flight safety, as well as its historical and philosophical, socio-natural aspects in the context of the modern computer revolution and increasing requirements to control management systems. **Aim and tasks.** A significant interest, in our opinion, is a special emphasis on the study of the philosophical foundations of existential optimism as a component of the idea of flight, its ideological origins, and conditions for further development in the space age, which is the purpose of the article. **Research methods.** The

existential optimism of the idea of flight is expressed in its overall positive perception in the ordinary consciousness, artistic, creative and scientific reflection, based on the progressive aspects of the scientific and technological revolution. Over time, the idea of flight received more and more optimistic content and existential fullness, which suggested the possibility of overcoming and removing the many contradictions of man and nature, man and society, in particular, the problem of the finite existence of an individual and his enormous spiritual and physical potential, especially in the light of modern discoveries in the field of experimental physiology and cell biophysics.

Discussion. The practical realization of the idea of flight generates pessimistic fears for the consequences of security and further opportunities in both technical and broader - sociocultural, religious and philosophical dimensions, which, however, will not save its existential optimism. **Conclusion.** The solution of technical and ideological-philosophical contradictions associated with the idea of flight lies in the plane of a deep understanding of the dialectics of complex processes of culture and civilization in the space age. An important role in this process will belong to the moral and ethical perfection of the person, which must be understood in a comprehensive manner, together with a positive rational experience of cognition of the surrounding reality and the harmonization of scientific knowledge in general.

Keywords: idea of flying, existential optimism, scientific and technological progress, spiritual development, man.

УДК165.161(045)

О. П. Скиба

ФІЛОСОФІЯ КОСМІЗМУ: МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Національний авіаційний університет

Анотація. У статті розглянуто підвалини формування унікального напрямку філософської думки – космізму, що виник на межі ХІХ – ХХ ст. і продовжив стрімко розвиватися у ХХІ ст. Проаналізовано проблему відношення системи «людина–природа», а також соціально-філософські та культурно-історичні передумови формування сучасних концепцій космізму. У контексті актуального значення філософії космізму розглянуто виникнення нових наук, таких як екологічна етика, етика відповідальності та ін., що свідчить про пошук нових методологічних підходів до спроб поєднання сучасного наукового знання з багатим морально-етичним досвідом людства.

Ключові слова: космізм, філософія космізму, ноосфера, етика відповідальності, Всесвіт.

Вступ

Людство завжди виступало одним із вирішальних чинників перетворення і функціонування біосфери. В першу чергу, саме розвиток науки і техніки завжди впливав на людське суспільство і природу, сприяючи радикальним змінам людського спілкування та змінам у системі відношення «людина – природа». Те, що такі зміни необхідні, стало очевидним ще на початку ХХІ ст., коли внаслідок безвідповідальної діяльності людей та зростання негативного антропогенного впливу на природу накопичувалося дедалі більше проблем, які загрожують існуванню людства. Стає очевидним, що подальший розвиток цивілізації неможливий без пошуку дієвих засобів вирішення проблем, що отримують статус глобальних. Особливе місце серед цих проблем займає екологічна проблема, для вирішення якої (як вважають окремі вчені) недостатньо усвідомлення істинних причин кризи, а необхідна зміна життєвих орієнтацій, зміна ціннісних пріоритетів і поширення моральних норм на природу. Іншими словами, заборона «не вбий» повинна поширюватися не лише на систему взаємовідносин «людина–людина», а й на систему «людина–природа». У цих умовах необхідність пошуку таких нових морально-етичних орієнтацій, у яких саме життя і його збереження виступатиме головною цінністю, не лише не втратила своєї актуальності, але й набула нового значення.

Вирішити проблему взаємовідношення «людина–природа» на основі морально-етичних принципів намагається Г. Йонас. На його думку, «сформована безпрецедентна ситуація вимагає перегляду традиційних етичних категорій, нової етики, нового масштабу відповідальності» (Йонас, 2001). Думку про

пошук нових етичних орієнтирів підтримує також Д. Белер (Böhler, 1994).

На думку іншого дослідника В. Біблера, всі пошуки подібних моральних регулятивів ведуть «до висхідного початку життя..., на межу першопочаткового, до – і позакультурного хаосу і культурного космосу» (Библер, 1990: 41). Саме поняття «космос» вперше ввели античні філософи для позначення світу природи, як гармонійно впорядкованого цілого, протиставляючи космос хаосу. Відносно Універсуму слово «космос» уперше вживає Піфагор (Дротянко, 2007: 16), оскільки в перекладі з грецької «kosmos» означає саме «порядок». Відомо, що ще античні філософи розглядали людину як Мікрокосм, безмежний Всесвіт, зі своїм неповторним духовним світом. «Пізнай самого себе» Сократа означало необхідність пізнання саме безмежного морально-етичного світу людини. Ще в античності ідея Макрота Мікрокосму приводила до думки про злиття людини і світу. Людина виступала невід'ємною частиною Космосу, а космічний порядок відображав проекцію законів людського життя.

Схожі думки можна віднайти у роботах представників російського космізму, зокрема М. Бердяєва. У своїй праці «Самопізнання» учений пише, що людина – це Мікрокосм, у якому відображається увесь Всесвіт, Космос (Бердяєв, 1990: 19), а центральне місце людини в Космосі визначається людським духом (Бердяєв, 1994: 180). Отже, ідея єдності людини і світу в культурно-історичному вимірі «червоною ниткою» проходить крізь погляди стародавніх філософів, представників російського космізму та ін., а також різноманітні сучасні вчення, в яких дослідники ведуть пошуки нових методологічних підхо-